

Jesuspusslet

Fanns det inte någon historisk Jesus ?

Av Earl Doherty

Del ett: Tystnadens konspiration

Omkring år 107 gjorde den kristne biskopen i Antiokia en sista dyster resa. Under militär eskort reste Ignatius landvägen från Antiokia till Rom där han skulle komma att dö martyrdöden. Längs vägen skrev han till flera kristna församlingar.

Till trallianerna skrev han: "Håll sedan för öronen om någon predikar till er utan att tala om Jesus Kristus. Kristus var av Davids ätt. Han var son till Maria. Han var verkligen född, åt och drack, blev verkligen pinad under Pontius Pilatus, blev verkligen korsfäst... Han uppstod i sanning från de döda."

Men det är något underligt med att sådana "fakta" nämns i Ignatius brev. Låt oss för tillfället lägga evangelierna åt sidan, och bara först slå fast att det inte finns något skäl att datera dem tidigare än till strax före slutet av första århundradet, och låt oss istället granska de återstående samlingarna av bevarade kristna skrifter från Ignatius tid.

Här finner vi äkta brev av Paulus, skrivna på 50-talet, brev som skrivits senare under det första århundradet i hans namn: Kolosserbrevet, Efesierbrevet, de två Thessalonikerbrev, de tre pastoralbrev (första och andra Timotheusbrevet och Titusbrevet); andra brev i Nya Testamentet: Jakobsbrevet, Hebréerbrevet, Judasbrevet, de två Petrusbrev, första och andra Johannesbrevet och Johannes uppenbarelse. Här ingår också icke-kanoniserade skrifter: Första Klemensbrevet, Didache (senare kallad De tolv apostlarnas lära), Ignatius brev och Barnabas brev. Flertalet av dessa dokument (alla ursprungligen skrivna på grekiska) är knepiga att datera och dateringen här är ungefärlig.

Flera gånger betonar Ignatius i sina brev sin tro på Jesus, som son till Maria, som hade levt under Herodes tid, och som lidit och dött under Pontius Pilatus. Alla kristna skulle kunna hålla med om att detta är väsentliga element i evangeliernas berättelse, tillsammans med skildringen av Jesus som en etisk lärare, mirakelman och apokalyptisk förkunnare av det kommande Gudsriket. Men om vi tar ett kliv ut ur evangelierna in i den mycket andligare atmosfären i det första århundradets brev, står vi inför ett enormt pussel.

Före Ignatius kan man inte hitta en enda referens till Pontius Pilatus, Jesu bödel. Ignatius är också den förste att nämna Maria. Josef, Jesu fader, finns inte någonstans. Den tidigaste referensen till Jesus som någon slags lärare förekommer i första Klemensbrevet, skrivet strax före Ignatius, som själv tycks besynnerligt ovetande om någon av Jesu predikningar. För att finna det första tecknet på Jesus som mirakelgörare måste vi gå längre fram i tiden än till Ignatius, ända fram till Barnabas brev. På samma sätt är också andra utmärkande element i evangelieberättelserna svåra att hitta.

Denna underliga tystnad om evangeliernas Jesus, som går igenom nästan ett århundrade av kristen korrespondens, ropar efter en förklaring. Den kan inte avfärdas som en oviktig detalj eller med den bekymmerslösa anmärkning, som fällt av nytestamentliga forskare, att de tidiga kristna författarna "inte visar något intresse" för Jesu jordeliv. Här ligger en hund begraven. .

I denna första artikel skall vi ta en närmare titt på denna "Tystnadens konspiration" i vilken Paulus och alla andra författare från första århundradet tycks delta.

Kristendomen föddes, antar man, ur judendomen, vars grundläggande teologiska lärosats var att: "Gud är en." Den yttersta händelsen för en jude skulle vara att förena någon människa med Gud. Och ändå, vad gjorde de första kristna? De tycks ha tagit en korsfäst brottsling, och gjort honom till Guds son och världens frälsare. De gav honom titlar och roller som förut varit reserverade endast för Gud. De gav honom en pre-existens där han skulle ha delat gudomlighet med Gud i himlen innan världen skapats. Inte heller var detta idéer som växte fram under en längre tidsrymd utan detta högst andliga och mytologiska tänkande skulle vara det allra tidigaste som påstås om Jesus.

Och samtidigt finns en stor tystnad hos Paulus och de andra författarna från första århundradet. Vi kan kalla det "den saknade ekvationen". Ingenstans förklarar någon att denne Guds son och frälsare, denne kosmiske Kristus, som de alla talar om, var mannen Jesus från Nasaret, nyligen dödad i Judéen. Ingenstans finns något försvar för detta blasfemiska och besynnerliga påstående i den kristna läran, tillika första nödvändiga (får man anta) elementet i det kristna budskapet, att en nyss avliden man var Gud.

Ett sådant försvar hade behövts även för ickejudar. Grekerna och romarna hade sina egna religiösa filosofier (som vi ska titta närmare på i del 2), som inkluderade idén om en gudomlig son som en länk mellan Gud och världen, men sådana andliga tankegångar hade aldrig förknippats med någon människa.

Låt oss jämföra med Apostlagärningarna, som kritiska forskare (John Knox, J. T. Townsend, Burton Mack, J. C. O'Neill) bedömer har skrivits en bit in i andra århundradet (Reader Feedback Set 17). I kapitel 2 säger Petrus till judarna: "I män av Israel, hören dessa ord: Jesus från Nasaret, en man som inför eder fick vittnesbörd av Gud ...". Och han fortsätter att predika om denne Jesus, som den "har gjort ... till Herre och till Messias". Här finns ekvationen som saknas i första århundradets brev. Ekvationen börjar alltså med den mänskliga Jesus, som förklaras vara gudomlig eller ha blivit gudomlig. Hos Paulus och andra tidiga författare tycks det dock enbart finnas en gudomlig Kristus. Han är en slags given startpunkt, och identifieras aldrig med en nyss levande människa. Andliga trosföreställningar läggs fram om denne gudomlige Kristus och son till Gud. Paulus tror *på* en Guds son, inte på någon som *var* Guds son.

I 1 Korintierbrevet 8:6 t.ex. står det: "så finns för oss allenast en enda Gud: Fadern av vilken allt är och till vilken vi själva äro och en enda Herre: Jesus Kristus genom vilken allt är och genom vilken vi själva äro." I samma brev reciterar Paulus det evangelium som han predikade (15:3-4): "att Kristus dog för våra synder enligt skrifterna och att han blev begravnen och att han har uppstått på tredje dagen enligt skrifterna." Varför är inte ekvationen att den gudomlige frälsaren är densamme som Jesus från Nasaret, en nödvändig och självklar del i åtminstone några av de trosdeklarationer, som vi finner i det första århundradets brev? Varför ingår den inte ens i de enklaste argumenten eller diskussionerna? Särskilt påtagligt saknas den i 1 Korintierbrevet 1:18f, där Paulus försvarar Guds visdom och den skenbara dårskapen i den kristna läran, och ändå tydligt inte tycker att det nödvändigt att ta med ett försvar för galenskapen att en människa har blivit upphöjd till gudomlighet! Jag överlåter åt läsaren att läsa igenom andra passager som Filipperbrevet 2:6-11, Kolosserbrevet 1:15-20, och första kapitlet av Hebréerbrevet (listan kunde fortsätta i oändlighet), och fråga: Var är Jesus från

Nasaret i allt detta, mannen som till och med antas ha vandrat på samma mark som dessa författare, i flera fall till och med under deras egen livstid?

Begrunda en annan stor tystnad: Den om Jesu predikningar! I breven från det första århundradet finns moraliska maximer, berättelser och förmaningar, som i evangelierna läggs i Jesu mun, men i breven aldrig tillskrivs honom. Det välkända "Älska din nästa", ursprungligen från Leviticus, nämns i Jakobsbrevet, i Didache, och tre gånger i Paulusbreven, men ändå påpekar ingen av dem att detta var något centralt i Jesu budskap. Både Paulus (1 Tessalonikerbrevet 4:9) och författaren till 1 Johannesbrevet tillskriver Gud detta kärleksbudskap, inte Jesus!

När Hebréerbrevet talar om Kristus "röst" idag (1:2f, 2:11, 3:7, 10:5), kan man undra varför allt är hämtat från Gamla Testamentet? När Paulus i Romarbrevet 8:26 säger att "vi vet ju inte hur vår bön egentligen bör vara", betyder detta att han inte känner till att Jesus lärde ut Herrens bön till sina lärjungar? När författaren till första Petrusbrevet manar "Löna inte ont med ont eller skymf med skymf, utan tvärtom: välsigna", har han glömt Jesu ord "vänd den andra kinden till"? Romarbrevet 12 och 13 är en litanian på kristen etik, liksom Jakobs brev och delar av "två vägs"-instruktionen i Didache och Barnabas brev. Men trots att många av de etiska buden i dessa skrifter har motsvarigheter i Jesu predikningar i evangelierna, så görs inte en enda anspelning i den riktningen. Det finns dussintals sådana exempel.

I förbigående måste nämnas att de "ord från Herren", som Paulus framhåller som vägledning till de kristna församlingarna (1 Korintierbrevet 7:10 och 9:14), inte kommer från någon uppteckning av uttalanden från en jordisk Jesus. Det är ett välkänt drag i den tidiga kristna rörelsen att karismatiska predikanter som Paulus, trodde sig stå i direktkontakt med den andlige Kristus i himlen, och sålunda mottog instruktioner och inspiration från denne. (Se *R. Bultmann, History of the Synoptic Tradition, s.127; Burton Mack, A Myth of Innocence, s.87, n.7; Werner Kelber, The Oral and the Written Gospel, s.206.*)

Kristendomen och en del judiska sekter trodde att världens ände och upprättandet av Guds rike var nära. Paulus säger till sina läsare: "tiden vi lever i kommer inte att vara länge" och "ni ska veta att Herrens dag kommer som en tjuv om natten." Men kan Paulus verkligen vara okunnig om att Jesus själv hade gjort nästan identiska apokalyptiska förutsägelser, nedskrivna i passager som Markus 13:30 och Matteus 24:42? Han visar inga tecken på att ha den kunskapen. Han och andra tycks på samma sätt ovetande om Jesu ståndpunkt i frågor om vad som är ren föda, om man måste följa hela den judiska lagen och om missionen för hedningarna, till och med när de är engagerade i hårda debatter om dessa ämnen.

Inte heller finns det några referenser i breven till Jesus som Människosonen, trots det faktum att evangelierna är fulla av denna Jesu favoritbenämning. Människosonen är en apokalyptisk gestalt som hämtats från Daniels bok (7:13) och som dyker upp i en grupp kristna och judiska sekteristiska dokument vid slutet av det första århundradet och i evangelierna, där Jesus förklarar sig vara den som vid tidens slut ska komma på himmelens skyar för att döma världen och upprätta Guds rike. Det verkar otroligt att Paulus, med sin fixering vid det nära förestående slutet (se till exempel 1 Tessalonikerbrevet 4), antingen skulle vara omedveten om Jesu kungörelse av sig själv som Människosonen, eller välja att bortse från den. Men tystnaden sträcker sig utanför enskilda uttalanden, den sträcker sig över Jesu verksamhet som helhet, och den är ingenstans mer häpnadsväckande än i Romarbrevet 10! Paulus är här angelägen att visa att judarna inte har någon ursäkt för att inte tro på Kristus och därigenom vinna frälsning, eftersom de har hört de goda nyheterna om honom från hans utvalda

budbärare som t.ex. Paulus själv. Och han ställer de ohörsamma judarna mot hedningarna som välkomnat budskapet. Men Paulus har i sanning utelämnat det mest iögonenfallande och självklara! Judarna - eller åtminstone några av dem – hade, som man trodde, avvisat ett budskap som de mottaget direkt från Jesu mun, medan hedningarna hade trott ”i andra hand”. I vers 18 frågar Paulus dramatiskt: "Hava de kanhända icke hört [budskapet] predikas?" Hur kunde Paulus underlåta att lyfta fram sina landsmäns avvisande av självaste Jesus? Det enda han refererar till är apostlar som han själv, som har "predikat[] över hela jorden" [Levande Bibeln/övers.anm].

Sedan fortsätter Paulus, i Romarbrevet 11, att öka på den häpnadsväckande tystnaden. Han beskriver omfattningen av Israels tillbakavisande och citerar Elias ord från 1 Konungaboken om judarnas påstådda vana (verkligen en grundlös myt) att döda sina egna profeter, men avstår från att till denna rad av kulminerande illdåd lägga dödandet av ingen mindre än Guds son! (Gällande 1 Tessalonikerbrevet 2:15-16, se nästa artikel.)

Det är ett återkommande drag i Paulus brev att han totalt ignorerar Jesu nyligen avslutade verksamhet och placerar uppenbarelsens och frälsningens fokus helt och hållet på den missionerande rörelse i vilken han är den prominente medlemmen (som han ser det). De pseudopaulinska breven gör likadant.

Läs passager som Romarbrevet 16:25, Kolosserbrevet 1:25-27, Efesierbrevet 3:5-10 och fråga dig själv: Vilken är Jesu roll i avslöjandet av denna Guds sedan länge dolda hemlighet och plan för frälsning? Varför är det i 2 Korintierbrevet 5:18 Paulus som har ställts i försoningens tjänst mellan människan och Gud, och inte Jesus i sin verksamhet? (Den kryptiska och allestädes närvarande lilla frasen "i " eller "genom" Kristus, som Paulus ofta sätter in i passager som den här, omfattar knappast en sådan betydelse. Vad det betyder tar jag upp i nästa artikel.)

Paulus syn, att den nuvarande tiden går mot sitt slut och därmed också världen, tycks inte inbegripa någon nyligen inträffad gärning av Jesus på jorden. Paulus ger oss inget "interregnum", ingen period mellan Kristi död och uppståndelse och hans framtida ankomst. Passager i Romarbrevet 8 och 13, och särskilt 2 Korintierbrevet 6:2, (nu [han hänvisar till sin egen verksamhet] är frälsningens dag.) uppvisar inga spår av någon Jesus som initierar en ny tidsålder. Det är snarare Paulus egen nuvarande aktivitet som är en integrerad del av denna process. Inte heller ställer Paulus någonsin den fråga som borde ha speglat de folkliga förväntningarna, nämligen varför Messias nuvarande ankomst inte medförde Gudsrikets ankomst? I breven talas aldrig om Kristi emotsedda ankomst vid tidens slut som en "återkomst" eller en andra ankomst, utan intrycket är att detta kommer att vara hans första personliga framträdande på jorden. (För Hebreerbrevet 9:28, se epilogen till Supplementärartikel nr 9: Ett offer i himmelen.)

Inget brev från första århundradet nämner någonsin att Jesus utförde mirakler. I några fall är tystnaden slående. Både Kolosserbrevet och Efesierbrevet ser Jesus som en frälsare vars död har räddat mänskligheten från de demoniska krafter som troddes genomtränga världen och orsaka synd, sjukdom, och olycka. Men inte ens i dessa brev nämns något av de helande mirakler som evangelierna är fulla av, dessa andebesvärjelser, som skulle ha visat att Jesus hade besegrat sådana demoner även när han var på jorden.

I 1 Korintierbrevet 15 är Paulus angelägen att övertyga sina läsare om att människan kan bli uppväckt från de döda. Varför hänvisar han då inte till någon av de traditioner där Jesus själv har uppväckt flera människor från döden? Var är Lasaros?

I flera brev tar Paulus upp anklagelser från vissa icke namngivna rivaler att han inte skulle vara en legitim apostel. Även Petrus och Jakob ifrågasätter hans fullmakt att göra vissa saker. Är det inte troligt att någon i sådana situationer någon gång skulle ha använt argumentet att Paulus inte var en riktig följeslagare till Jesus, vilket de andra var? Paulus diskuterar aldrig frågan. I själva verket hävdar han (1 Korintierbrevet 9:1 och 15:8) att han har "sett" Herren på samma sätt som Petrus och alla de andra har. Detta är en tydlig hänsyftning till visioner, en typisk forme för religiös uppenbarelse under denna period.

Och när Paulus uttrycker att han "sett" Herren innebär detta att han haft en uppenbarelse, och när han jämför sig själv med de andra apostlarna indikerar detta att deras kontakt med Jesus var av samma natur: uppenbarelsen.

Och hur kunde Paulus, i Galaterbrevet 2:6, med sådant förakt avvisa dem som hade varit Jesu egna riktiga apostlar? Men han är inte ensam om att inte tilldela dem någon speciell status. Ordet "lärjunge" dyker inte upp i breven, och begreppet "apostel" har en bred betydelse hos de tidiga kristna författarna, som med den benämningen helt enkelt menar en som predikar budskapet (dvs. "evangeliet") om Kristus. Det används aldrig om en särskild grupp på tolv, som skulle ha en speciell fullmakt i egenskap av att ha varit Jesu apostlar medan Jesus var här på jorden. (Det är långt ifrån klart vad "de tolv" i 1 Korintierbrevet 15:5 syftar på, eftersom Paulus separerar Petrus från listan på "apostlar". Begreppet dyker inte upp någon annanstans i breven.)

Inte heller finns det någon idé om apostolisk tradition hos det första århundradets författare, ingen predikan eller fullmakt som går vidare i en kedja tillbaka till de ursprungliga apostlarna och Jesus själv. Istället kommer allt från anden, vilket betyder direkt uppenbarelse från Gud. Varje grupp hävdar att den ande de har mottagit är den genuina, som återspeglar det sanna budskapet. Detta är grunden för Paulus krav på erkännande visavi sina rivaler i 2 Korintierbrevet 11:4. Författaren till 1 Johannesbrevet hänvisar inte till någon apostolisk tradition eller till någon historisk källa när han deklarerar (4:1f) att Guds son har kommit i köttet, istället måste han styrka detta med legitimiteten av sin egen ande, i motsats till den Satan-inspirerade falska anden hos de oliktänkande. I kapitel 5 förklarar han att det är Guds vittnesmål genom anden som skapar tron på sonen. Alltså inte flera decennier av kristen predikan som går tillbaka på Jesus själv. Hur kunde denne författare i Johannes församling, som senare skrev det fjärde evangeliet, säga (5:11) att det är Gud som har uppenbarat det eviga livet, och ignorera alla dessa oförlömliga ord från Jesus som t.ex. "Jag är uppståndelsen och livet", som finns upptecknade i en sådan riklig mängd i det evangeliet?

På samma sätt är det med Jesu utpekande av Petrus som "klippan" på vilken hans kyrka skall byggas. Ingen under första århundradet (inklusive författarna till 1 och 2 Petrusbrevet) citerar detta en endaste gång eller använder det som stöd i de ständiga auktoritetsdebatterna.

Den verkande kraften bakom alla nyligen inträffade händelser tycks vara Gud, inte Jesus. Paulus talar om "Guds evangelium", "Guds budskap". Det är Gud som kallar på den kristne troende. 2 Korintierbrevet 5:18 talar om för oss att "men alltsammans kommer från Gud". I Romarbrevet 1:19 är tomrummet uppseendeväckande. Paulus förklarar: "Det man kan veta om Gud kan de ju själva se; Gud har gjort det uppenbart för dem".

Uppenbarade sig inte Gud genom Jesus, var inte Guds attribut synliga hos Jesus? Hur kunde någon som kallade sig kristen uttrycka sig på detta sätt – som så många gör?

Några ytterligare utelämnanden förtjänar också att nämnas. Inget brev från första århundradet nämner någonsin vare sig Jesu eget dop eller gestalten Johannes döparen, ens när det kristna dopet diskuteras. Paulus har mycket att säga om dopets innebörd (som i Romarbrevet 1:1-6), men han jämför aldrig med Jesu egen erfarenhet vid Jordanfloden. I Klemensbrevet 17:1 talar om dem som förkunnade Messias ankomst, men räknar bara med Elias, Elisha och Hesekiel. Ärkeförrädaren Judas förekommer aldrig, inte ens i en passage som Hebréerbrevet 12:15 där författaren tar Esau, som sålde sitt arv för ett enkelt mål mat (en grynvälling), som exempel då han varnar för den fördärvliga medlem som kan finnas i församlingens kärna. Att sälja Guds son för 30 silverpenningar hade i sanning varit en mycket mer dramatisk jämförelse!

Hebréerbrevet innehåller också (9:20f) en bedövande tystnad rörande Jesu instiftande av den kristna nattvarden. Författaren jämför det gamla förbundet med det nya, men inte ens när han citerar de Moses inledande ord om det gamla förbundet: "detta är förbundets blod, det förbunds som Gud har stadgat för eder" lockas han att nämna att det var Jesus som instiftade det nya förbundet vid den sista måltiden, och då använde ord som var nästan identiska, vilka kan läsas i Markus 14:24 och på motsvarande ställen. Han går ännu längre i kapitel 13 när han frankt förklarar att kristna inte äter en offermåltid. Didache 9 presenterar en nattvard som helt enkelt är en tacksägelsemåltid till Gud utan någon sakramental betydelse eller instiftande av Jesus.

Detta har fört oss fram till 1 Korintierbrevet 11:23f, Paulus förklaring av Jesu ord vid vad han kallar Herrens måltid. Jag skall ta itu med detta i nästa artikel, liksom några dubbeltydiga ställen i olika brev som tycks komma nära en referens till Kristi levnad.

Jag har knappt gjort mer än skrapat på ytan av denna "Tystnadens konspiration" som man finner i första århundradets brev. Men jag skulle vilja avsluta med att peka på ett synnerligen anmärkningsvärt utelämnande som ingen, vad jag vet, ens gjort minsta påpekande om.

Var är de heliga platserna?

Bland alla de kristna författarna från första århundradet - med all den dyrkan de uppvisar av Kristus och den nya tron - finns ingen som någonsin uttrycker den minsta önskan att se Jesu födelseplats, att besöka hans hemstad Nasaret, platserna där han predikade, den övervåning där han höll sin sista måltid eller graven där han begravdes och uppstod från de döda. Dessa platser nämns aldrig! Och framförallt finns det inte minsta skymt av någon vallfärd till själva Golgata där mänsklighetens frälsning fullbordades. Hur kunde en sådan plats undgå att bli en helgedom?

Till och med Paulus, denne känslösamme man, som är så full av otrygghet, förklarar: (Filipperbrevet 3:10) "Jag vill lära känna Kristus och kraften från hans uppståndelse och dela hans lidanden" - till och med han tycks immun mot sådana platsers lockelse. Tre år förflöt efter Paulus omvändelse innan han ens gjorde en kort visit i Jerusalem. Och detta - så säger han i Galaterbrevet - mest för att "lära känna" Petrus; och han återvände inte dit förrän efter ytterligare 14 år.

Är det tänkbart att Paulus inte skulle ha velat skynda till klippan vid Golgata för att lägga sig i kors på den heliga marken som tagit emot blodet från hans dräpte Herre? Säkert skulle han ha velat dela med sig av en sådan intensiv känslomässig erfarenhet till sina läsare! Skulle han

inte ha känt dragning till Getsemane trädgård, där Jesus sägs ha gått igenom samma skräck och självtvivel som Paulus själv hade känt? Skulle han inte ha hyllat Jesus genom att stå framför den tomma graven, garantin för hans egen uppståndelse. Finns det över huvud taget några heliga platser, i detta stora land som så nyligen har fyllts med närvaron av Guds son? Någon mark där hans närvaro fortfarande fanns kvar, helgad av stegen, beröringen eller orden från Jesus av Nasaret? Varken Paulus eller någon annan av första århundradets författare andas en viskning om något sådant.

Inte heller andas någon ett ord om relikier förknippade med Jesus. Var är hans kläder, de saker han använde i sitt dagliga liv, ting han vidrört? Kan vi tro att föremål associerade till Jesu liv på jorden inte skulle ha bevarats, efterfrågats och skattats högt av de troende på samma sätt som sådana ting producerades och var högt värderade under medeltiden? Varför är det först på 300-talet som delar av "det sanna korset" börjar dyka upp?

Nya testamentets forskare är mycket snabba med att vidhålla att "tystnadens argument" är ett svagt argument, men det blir verkligen mäktigt när man inser hur genomgående och totalt obegriplig tystnaden i själva verket är. Varför skulle författare efter författare konsekvent underlåta att nämna just den man som var deras tros grundare, upphovsmannen till deras etik och inkarnationen av den himmelske Kristus som de dyrkade och vände sig till för frälsning? Varför skulle varje kristen författare, i den högst polemiska atmosfär som rådde under dessa första årtionden då tron spreds, undvika att begagna sig av det stöd för sin ståndpunkt som erbjöds genom ord och handlingar av Guds son själv medan han var på jorden? Hur ska man kunna förklara denna förbryllande, i högsta grad irriterande, allomfattande tystnad?

Den frågan skall jag försöka besvara i nästa artikel: "Vem var Jesus Kristus?"